

A MI ALKOTMÁNYUNK

ESZMEÁRAMLATOK egymást követő gyors változásai, az egyre jobban lüktető élet, az éleviszonyok bonyolódása s nem utolsó sorban a váratlan eseményeket hozó háborús idők éreztetik hatásukat az egyes nemzetek, államok rendjét szabályozó alkotmányokban. Az említett változások különösen az írott, egységes törvénybe foglalt alkotmányokat kezdik ki s a chartalis alkotmánnyal rendelkező államok egyike sem kerülte el, hogy az utolsó két évtized alatt legalább egyszer, néhol – mint a szomszédos Romániában – jelentékenyen többször is ne változtassák az állami élet rendjét biztosító szabályokat, igen sokszor az államformát is.

A demokratikus és a tekintélyuralmi, sőt diktatórikus államok alkotmányai számos változtatban szabályozzák az állam szerkezetét, az államhatalom gyakorlásának módját, az állampolgárok jogait és kötelességeit, s a ma érvényesnek ismert törvényszabályokat egy-egy politikai fordulat vagy külső erők játéka könnyen és gyakran változtatja. Uralkodó pártok és irányzatok bukhatnak fel vagy tűnnek el a feledés homályában s nyomukban csak a változott alkotmányok maradnak jogtörténeti dokumentumként, melyek alkotásukkor nem fejezték ki hűségesen a nemzet közmegegyezését, mert ha ilyenek lettek volna, nem lennének könnyen kitéve az idők szeszélyes forrásának.

Magyarország alkotmánya nem hangulatok, pillanatnyi irányzatok, gyorsan múló percek jogi kodifikációja. Talán az avatatlanok számára nem ismerhetők fel olyan könnyen az egyes rendelkezések, nincsenek is egyetlen hivatalos törvénykönyvbe foglalva, nincsenek szabályos sorrendben következő részei, fejezetei, címei és szakaszai, de ezt az alkotmányt a magyar nemzet élete írta abba a könyvbe, amit mi Magyarország történelmének hívunk.

Alkotmányunk mindig a nemzet közmegegyezését fejezte ki, egyes szabályait a reá nézve megállapított törvényes keretek között a nemzeti szellem termelte ki s ha az idők, a körülmények és a különböző eszmeáramlatok alkotmányunkat nem is hagyták érintetlenül, csak annyira tudtak érvényesülni, amennyire hatással tudtak lenni a magyar gondolkodásra, politikai és gazdasági felfogásra. Az alkotmány, mikor egyes tételeit a nemzeti akarat paragrafsokba öntötte, sajátosságosan magyar lett s magyar is maradt a vérszerződésnek a mithológiába vesző közösségi szabályalkotása, s Szent Istvánnak az európai rendbe való beilleszkedést biztosító s épen ezért az itteni rendet figyelembe vevő, de mégis sajátosan magyar szellemű törvényhozása óta.

Napjaink közfelfogása szerint egy nemzetnek akkor van jogsultsága szabadon kifejteni erőit a történelem további folyamán, ha eredeti értéket képvisel és külön szint jelent a népek tarka palettáján s ezért mikor a művelődés minden területén népi és nemzeti sajátosságaink felszínre hozásán fáradozik tudományos életünk, a közjogásznak különösen kötelessége, hogy rámutasson

azokra a sajátos értékekre, melyeket életviszonyaink szabályozásában, állami életünk rendjének megállapításában a magyar szellem történelmünk folyamán kitermelt s amelyik ma is állja az idők változását készen arra, hogy az elkövetkező újabb évszázadok folyamán biztosítsa a magyar nemzet életlehetőségeit a Kárpátmedencében. Ez a kötelességérzés hozta létre legutóbb *Csekey Istvánnak* 1943. könyvnapján megjelent »Magyarország alkotmánya« című kitűnő munkáját és *Egyed Istvánnak* most megjelent hatalmas kötetét, melynek címe: »A mi alkotmányunk«.¹

EGYED ISTVÁN e kötetével, mely eddigi irodalmi munkásságának legjelentősebb állomása, nem alkotmányjogi tankönyvet ad az olvasó kezébe, de a tételes jog rendszeres ismertetését sem. Könyve elüt alkotmányunknak az eddig ismeretes ilyen irányú összefoglalásaitól. Bár az alkotmányjog általában ismert és kialakult rendszerét követi, »új feladat betöltésére« érez hivatottságot. Ennek megfelelően az alkotmányt nem annyira tételes rendelkezéseiben, mint *szellemében, jelentőségének és jellegzetes vonásainak feltárásával* mutatja be, elsősorban nem joganyagot ad, hanem az alkotmány rendelkezéseiben a *nemzet lelkét keresi, a nemzeti szellemet vizsgálja*. Azt kívánja kimutatni, hogy ez az alkotmány »több tekintetben különállós történeti fejlődés eredménye, a magyar nemzeti lélek hatalmas alkotása, a nemzeti kultúra értékes bizonyítéka« s hogy ez az alkotmány különleges helyet foglal el az alkotmányok rendszerében.

A kitűzött célnak megfelelően a magyar föld és a magyar nemzet fogalmát tisztázza elsősorban, mert e két tényező együttthatása, életük alakulása jelentős hatással van a magyar alkotmányra. A nemzetfogalom körül sok vita van s nemcsak a szomszédos államok irodalma tartalmaz sok homályt a nemzetfogalom körül, amelyet a korok is állandóan módosítanak, de nálunk idebenn is vannak, akik a nemzetfogalmat csak faji vagy nyelvi alapon tudják meghatározni. E nézetet vallók elfelejtik, hogy a magyar nemzetfogalom az Árpádok óta politikai, illetőleg jogi alapon kapott meghatározást, mert a történetkutatás már az Árpádok magyar államát is kevert fajú és nyelvű államnak ismerte meg, ha az akkori keveredés sokkal előnyösebb is volt a magyarságra, mint a későbbi századok vérkeveredése. A nemzetfogalom jogi értelmezése került be törvénytárunkba is a – részben Deák Ferenc által szövegezett – 1868. évi nemzetiségi törvénybe, melynek bevezetése ennek világos meghatározása: »Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvei szerint is politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet, melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogú tagja.« Az ősi magyar nemzetfogalom azonban a pusztán politikai meghatározáson is túlmegy s azt, csak mint egyik fogalomalkotó tényezőt ismerheti el. Az ősi magyar nemzetfogalom legfontosabb alkotó

¹ *Egyed István*: A mi alkotmányunk. Bp. 1943. A Magyar Szemle Társaság kiadása. 373. l.

eleme a nemzeti lélek, mely az összetartozás tudatában s az önként vállalt sorsközösségben testesül meg. Ez a nemzetfogalom nyilvánul meg a Szent Korona tanában s köti össze az ország politikai határán kívül élő fajtestvéreinket is a magyarsággal.

A magyar alkotmány kialakulásában a föld és a nemzet alakító erején kívül nem kevésbé jelentős hatóerő a magyarság *politikai jelleme*. A nemzeti jellem a legkülönbözőbb irányú vonásokból tevődik össze és számos tényező alakítja. Az alkotmány szempontjából a nemzeti jellemnek csak a politikai oldala bír fontossággal, de épen ez a politikai jellem az, ami nálunk magyaroknál talán »legérdekesebb, legszínesebb, legkülönlegesebb« s ez irányította nemzetünk sorsát, biztosította nemzetünk elhelyezkedését és tükröződik vissza alkotmányunkban, a nemzet politikai jellemét a következő tényezők alakították: a vitézség, a szabadságszeretet, a közügyek iránt való érdeklődés, a hagyományok mélységes tisztelete, bizonyos konzervatív életfelfogás s ezzel kapcsolatban idegen behatásokkal szemben bizalmatlanság, legalább is óvatosság. Erős vonása a magyar politikai jellemnek a tekintélytisztelet. Ezzel kapcsolatos a jog szerepe a nemzet gondolatvilágában s ez vezeti a magyar fajt a nemzetiségek iránt való megértésben. Nem kevésbé jelentős – sőt külön hangsúlyozást érdemel – a nemzet keresztény szelleme. Ezeknek az együtthatóknak az összjátéka olyan ú. n. »úri életformát« alakított ki, melynek lehettek s vannak is hátrányos következményei, de az kétségtelen, hogy nagy vonzó ereje volt a nem magyar fajúakra.

Az állami megnyilvánulások jogi rendje a magyar alkotmányban alakult ki, melyet *történelmi jelleg*, ebben a *jogszokás nagy jelentősége*, *közjogi szellem*, erős *nemzeti vonás*, *keresztény jelleg*, *királysági államforma*, *önkormányzati szellem*, a *jogok tisztelete* s – hozzátehetjük – a *szociális igazságosság* jellemezték. A magyar jogfejlődés természetesen szintén nem zárkózhatott el idegen befolyásoktól, »de azokat sohasem engedte nyersen érvényesülni s az átvett intézményeket hozzáalakította és hozzáépítette az alkotmány ismertetett alapelveihez; a külföldről átvett kereteket a magyar nemzet alkotmányos érzéke és jogalkotó géniusza töltötte meg nemzeti tartalommal«.

Az alkotmány történelmi jellege egyedülálló a kontinensen, ahol az államok az alkotmányra vonatkozó szabályokat egységes alkotmánytörvénybe foglalják össze, de épen ezért nem tudják olyan híven kifejezni a nemzeti akaratot és minden más államformára vagy államrendszerre való áttérés vagy egyéb megrázkódtatás is okul szolgál új alkotmány készítésére vagy legalább is lényeges átalakítására. Ezzel szemben a magyar állam történelmi alkotmányának egyes tételei sohasem voltak egységes, áttekinthető alkotmánytörvénybe foglalva, de nem is egyes emberek, hanem megszámlálhatatlan nemzedékek alkották, a nemzet építette fel századok során. Nagy szerepe van kialakításában a szokásjognak s épen ez jelenti, hogy az alkotmány a nemzet közmeggyőződését tükrözi.

Ennek az összhangnak a következménye, hogy a nemzet annyira ragaszkodik hozzá és annyira hű alkotmányához. Ez termé-

szetesen nem. azt jelenti, hogy az alkotmány betűihez, hanem annak szelleméhez ragaszkodik. Amikor szükség van az alkotmány módosítására, fejlesztésére, a nemzet e szükségletet ki is elégíti, de olyképen, hogy a fejlesztést törvényes szervek törvényes keretek között végzik, s így biztosítják alkotmányunkban az alaki jogfolytonosságot. Ha a jogfolytonosság megszakad, a hivatott tényezők az állami élet helyreállításánál ennek folytatására is gondolnak. Ilyenkor a szokás törvényrontó ereje hidalja át az űrt az időközi fejlődésen, mint 1848 és 1867, vagy 1918 és 1919 között. Az alaki jogfolytonosság azonban egymagában nem elégséges, mert a törvényes út formai betartása idegen szabályokat is átültethet jogrendszerünkbe, hanem szükségünk van az anyagi jogfolytonosságra is, mely az alkotmányban századokon keresztül felhalmozott értékekhez való ragaszkodást jelenti. Történelmünk folyamán mindig tanújelét adtuk ragaszkodásunknak a királlysági államformához, az alkotmányos kormányzathoz, az országgyűlés intézményéhez, a két-kamarás rendszerhez, az önkormányzathoz, az állampolgári szabadságjogokhoz, a nemzetiségek jogának elismeréséhez, a független bíraskodáshoz, az alaki jogfolytonossághoz, alkotmányunk biztosítékaihoz s véleményünk szerint hozzá kell tenni: hogy a családiaság elvéhez. Az utóbbi elv nemcsak a magánjogban érvényesül, hanem a magyarság közjogias gondolkodásának megfelelően a családvédelem gondolata közjogunknak is egyik alapprincipiuma. Ezzel némiképp összefügg a munka megbecsülése és tisztelete is.

A MAGYAR ALKOTMÁNY szabályait a jogforrásokból ismerhetjük fel, melyek között rendkívül nagy jelentősége van a *szokásnak*. Verbőczyi Tripartituma is azért örvendett századokon keresztül olyan tekintélynek és megbecsülésnek, mert a nemzet szokásjogát foglalta egységes rendszerbe. Nálunk a szokásjog nemcsak a törvények hézagait tölti ki, nemcsak törvényt magyaráz, de törvényrontó ereje is van. A szokásjoggal egyenlő jogforrás a törvény. Sok államban különbség van a törvények ereje között s egyes, különösen alkotmányjogot tartalmazó törvényeket csak különleges alakiságok mellett lehet alkotni vagy megváltoztatni. Nálunk az ilyen értelemben vett alaptörvények ismeretlenek, az alkotmányjogi törvények nagyobb állandóságának oka csupán abban rejlik, hogy a nemzet »alkotmányának történeti jellegére tekintettel alkotmányos alapintézményeihez lehetőleg ragaszkodott«.

Alkotmányjogunknak a szokáson és törvényen kívül más szoros értelemben vett jogforrása nincs, a rendeleti jogalkotásnak alkotmányjogunkban nincsen helye, sőt a nemzetközi szerződések is csak akkor érvényesek, ha a törvényhozás tárgyait érintő szerződéseket a törvényhozásra hivatott szervek szabályszerűen be-cikkelyezik.

Egész történelmünk folyamán alkotmányunkat végigkíséri a magyar politikai szellem közjogi vonásának érvényesülése. Alkotmányos alapintézményeink alapjait Szent István király államalkotó bölcsessége a királlyság intézményében és a vármegyei szervezetben rakta le s ezek az intézmények kibírták ezer esztendő minden viha-

rát. Szent István óta ragaszkodunk a királyság életformájához, de ebben az intézményben is érvényesül az alkotmányos gondolat. »A keresztény eszme, az ősi jog ereje, koronázásánál az egyház és nép közreműködése, a királyi tanács részvétele a törvényhozásban és koronázásban, valamint sok más körülmény igazolja, hogy a nemzeti akarat ellenére a királyi hatalom nem volt gyakorolható és az Intelmeknek a zsarnokságról szóló megjegyzései mutatják, hogy az ellenállási jognak a későbbi magyar alkotmányban oly nagy szerepet játszó elve már a királyság bölcsőjénél megtalálható.« Szent István a magyar közvéleményben a magyar alkotmányosság megteremtője lett s már az »Aranybulla ismételten hivatkozik a szent királytól engedélyezett szabadságra és csupán ennek teljes biztosítását tűzi ki célul«.

A magyar alkotmány fejlődésében István király óta végigvonul a közjogias felfogás. Amíg ugyanis Európa államaiban mindenütt a hűbériség virágzott, a nemzeti öntudat fejlődését ez a magánjogias hatású széttagozódás csak a legutolsó században engedte érvényesülni, nálunk a nemzet az őshazából hozza a nemzeti összetartás erejét s bár nem tudtunk kitérni az európai szellem érvényesülése elől, a hűbériség nyomai csak igen kis mértékben jelentkeznek, vagy ha jelentkeznek is, semmi esetre sem voltak döntő befolyással alkotmányunkra. A magyar állami főhatalom »közhatalmi jellege fennmaradt« s nemzeti szellemünk a hűbériséggel szemben egész különleges magyar közjogi rendszert alakított ki a Szent Korona tanában. Szent István Koronája már kezdettől fogva különös tiszteletnek örvendett és ez a tisztelet a koronázás jelentősége folytán odavezetett, hogy a Szent Koronában a nemzet az államhatalom megtestesítőjét látta. Ehhez járul a szintén keresztény eredetű organikus államfejlődés tana, mely a Koronával összekapcsolja az országtet gondolatát olyképen, hogy a Koronát testnek tekintik, a nemzetet pedig a test tagjainak. Verbőczy jogász szellemen kapcsolja össze Tripartitumában a korona-eszmét az organikus államszemlélettel s alakítja ki a Szent Korona-tanát, mely utána a magyar gondolkodásnak napjainkig állandó vezető eszméje lesz. E tan szerint a nemzet az államhatalmakat koronázással ruházza a királyra. A Szent Korona fogalmában tehát a király és a nemzet úgy egyesül, hogy a király a feje a Szent Koronának (*caput sacrae Regni Coronae*), a nemzet pedig ennek tagjait alkotja (*membra sacrae Regni Coronae*). Régebben a nemesség alkotta a nemzetet, ez azonban ugyanazokkal a jogokkal bírt (*una eademque nobilitas*), az újabb közjogi felfogás szerint azonban a nemesi előjogok kiterjesztésével minden magyar állampolgár tagja lett a Szent Koronának. Ahol a király és a nemzet együtt van, ott van a Szent Korona egész teste (*totum corpus Sacrae Regni Coronae*). A Szent Korona eszméje lett az élő magyar corpus, az egész nemzeti lét jelképe, melyben sajátosan szövődött össze az isteni kegyelemre támaszkodó államszemlélet az elsősorban honvédelmi szempontból kifejlesztődő rendiség szellemével s az egyetemes kereszténység eszmeáramlatainak hatása Verbőczy megfogalmazásában mégis sajátosan magyar intézményt hívott életre.

A Szent Korona-tan nyomta rá bélyegét a Verbőczy utáni alkotmányjogi fejlődésre és nem törték meg a jogfejlődést a negyvennyolcas átalakulások sem. A negyvennyolcas reformokról ugyan többféle vélemény van forgalomban. Különösen napjainkban az egykori osztrák bírálók érveivel egyesek akkép támadják a negyvennyolcas törvényeket, hogy azok hevenyészett alkotások, s jórészben külföldi, nevezetesen belga törvények utánzásai. Egyed István e bírálókkal szemben kimutatja, hogy a negyvennyolcas reformok nagyrésze »annyira a különleges magyar viszonyokra vonatkozik, hogy azok nem is lehetnek külföldi törvények utánzásai; legfeljebb a miniszteri felelősséget és népképviselést megvalósító törvényeknél szerepelhetnek külföldi minták«. Ha a negyvennyolcas törvények külföldi mintára alakítottak is egyes jogintézményeket, mint a miniszteri felelősség intézményét, ezeknek – Egyed István szerint – megvolt a gyökerük Magyarországon s csak a hosszú Habsburg-uralom akadályozta meg, hogy a jogfejlődés a gyökerekből természetesen legyen. A negyvennyolcas reformok, ha a szövegezésre rövid idő állott is rendelkezésre, a nemzeti lélekben már 1790 óta mint reformgondolatok benne éltek. Az 1790–91. évi országgyűlés már a reformok kidolgozására küldött ki regnicolaris deputációt s hogy e munkálatok a napoleoni háborúk, valamint Ferenc és kormánya reakciós felfogása következtében nem juthattak a parlament elé, az 1825–27. évi országgyűlés újabb országgyűlési bizottságot küldött ki a reformok kidolgozására. A reform-kérdések jórésze állandóan napirenden van, a nemzeti közvéleménynek a követi utasításokból kitűnő meggyőződése hatással van a reformok alkotására s csupán a gyors szövegezésnél használják a külföldi mintákat. Kétségtől a negyvennyolcas reformok jórészében, mint ahogy a reformokat elindító liberális-demokratikus szellemben, külföldi eszmeáramlatok hatása nyilatkozik meg, de ezek megjelentkezési formáit mégis magyar alkotásoknak kell tekinteni és alkotmányfejlődésünk anyagi jogfolytonosságában sem jelentenek törést.

A későbbi idő, így a proletárdiktatura után az alkotmány visszaállítása, hasonlóképpen a jogfolytonosságot szolgálja. Egyed István külön fejezetet szentel e kérdés tárgyalásának és kimutatja, hogy nem lehet Magyarországon 1918 után új alkotmány keletkezéséről beszélni, mert ma is az ősi alkotmány van érvényben, amely Szent Istvántól kezdve az Aranybullán, Verbőczy Hármaskönyvén és az alkotmánytörvények hosszú során keresztül fejlődött napjainkig.

NEM KÖVETHETJÜK Egyed István gondolatmenetét az állami függetlenségünkről, nemzetközi jogalanyiségünkről, nemkülönben az Ausztriához való kapcsolatunk, területi egységünk és épségünk, a magyar állampolgárság ismertetésében, de szükségesnek véljük kitérni a rendiség szerepére alkotmányunkban. Egyed a rendiségben az állami életnek olyan berendezését látja, amely szerint a nemzet tagjai rendekre tagolva vesznek részt a közügyek intézésében s az egyes rendeknek egymástól eltérő közjogi helyzetük van. Ez a *rendiség* a középkori társadalomnak és államnak volt jellegzetes berendezése és jelentősége a negyvennyolcas átalakulások folyamán

megszűnt. A mai értelemben vett rendiség alapja nem a születés, hanem a foglalkozás, a *hivatás*, épen azért, mikor ma rendiségről beszélünk, a *hivatásrendekre* gondolunk. Am mi e rendiségben nem látunk osztálytagozódást, még az osztálytagozódás modern formáját sem, mert míg a társadalomnak osztályokra való tagozódása mindig vertikális alapon történik, vagyis az egyes osztályok egymás felett állnak s az osztályokba való tartozást csak úgy, mint a középkori rendiséget, majdnem mindig a születés determinálja, a hivatásrendek horizontális, vagyis egymás mellé rendelt tagozódásai a társadalomnak, a hozzájuk való tartozást kizárólag a hivatás állapítja meg. A hivatásrend tehát nem pusztá érdeképviselet, bár a hivatásrendi alakulatoknak érdeképviseleti feladatkörük is van, a hivatásrend ennél jóval több, olyan önkormányzati elven nyugvó természetes társadalomszervezési forma, mely a családfóket foglalkozási életterüknek megfelelően csoportosítva, nemcsak a hivatásokba tömörültek érdeképviseletét látja el, hanem a gazdasági életnek olyan mértékű szabályozását, amely a közigazgatás tehermentesítését is jelenti, természetesen anélkül, hogy az állam irányító akaratanak és felügyeleti jogának érvényesülését megrövidítené. A hivatásrendiségnek nyomai már a régi magyar alkotmányban: a rendiségben is megvoltak, ahol a céhek egyúttal hivatásrendi képviseletet is jelentettek, újabban pedig a kamarai intézmények jelentenek közeledést ehhez a gondolathoz. Felújításuk és kiépítésük a területi alapon szervezett önkormányzatok (vármegyék, városok, községek) mellett s részvételük az állami életben jelentené tehát azt a megnyugtató és biztos megoldást, melyre a magyar alkotmányfejlődésben a gazdasági élet rendjének biztosítását reáruházni lehet.

Nagyon jól látja Egyed professzor, hogy helytelen az a törekvés, amely parlamentáris rendszerünket vagy önkormányzati rendszerünket kizárólag hivatásrendi alapra akarja helyezni. Aki ilyen alapokra szeretné alkotmányos életünket átépíteni, nem számol azzal az igazsággal, hogy minden ember két életterben éli le életét: családjában, vagyis szűkebb környezetében és hivatásában. A hivatás nem töltheti ki az egész életkeretet, az embernek a gazdasági javakon kívül más szükségletei is vannak, melyeket hivatási alapon elérni nem lehet. Ezenkívül a *csak* hivatási alapra helyezett állami élet más, intézményesen biztosított mérséklő tényezők nélkül a hivatások érdekeit állítaná merőben egymással szembe, így nem vezethetne megnyugtató megoldásra. Ezzel szemben az állami – s ugyanígy a helyi önkormányzati – életben a területi és testületi önkormányzatokban szervezett társadalom egyenlőarányú érvényre juttatása nemcsak kiegyenlítő megoldást nyújt, de az emberi élet minden megnyilvánulásának megfelelő érvényesülést biztosít, az értékeket és szakértelmet kellően kihasználja s épen ezért a legtöbb eredményt mutathatja fel.

Még nyitott kérdés, hogy a törvényhozásban a hivatásrendi képviseleti elv a területi képviseleti elv mellett miképpen érvényesüljön, oly módon-e, mint Egyed István mondja, az országgyűlés felsőházában, vagy a törvényhozási munkában láthatólag nagyobb

energiával résztvevő képviselőházban, vagy olyképen, hogy a hivatásrendek kiépülő csúcsszervezetéhez a készülő gazdasági jellegű törvényjavaslatokat kötelező véleményadás végett minden esetben meg kelljen küldeni, de azt kétségkívül vallhatjuk, hogy csak e kettős önkormányzati elv – melynek mindegyike benne gyökerezik alkotmányunkban – együttes és egyenlő arányban való érvényesülése mutatja a helyes fejlődés irányát.

A magyar alkotmányt alakító elvek között jelentős helyet foglal el az állampolgári jogegyenlőség, a nemzetiségi szabadság gondolata, erősen domborodik ki a magyar állam keresztény jellege, a vallásszabadság gondolata, melynek legjellegzetesebb klasszikus megnyilatkozását Erdély földje valósította meg. Szabadság, alkotmányosság jellemzik ezt az államot, mely féltőn őrzi a jogállam tisztaságát. Magyarország jogállam, mert benne nem az államfő, sem az egyes osztályok vagy hatóságok önkénye vagy szeszélye irányítja az állam és közegei magatartását, hanem »kizárólag a törvényekben és más törvényes jogszabályokban kifejezett államakarat«. Ezt a jogállamiságát már eddigi törvényeink is erőteljesen érvényre juttatták, de alkotmányfejlődésünk során – mint Egyed is vallja – még szükség van az alsófokú közigazgatási bíróság felállítására s a felső közigazgatási bíróságnak mint kizárólagos alkotmányjogi bíróságnak kiépítésére.

A jogállam fenntartása és további kiépítésének szükségessége mellett azonban szeretnénk arra is rámutatni, hogy a XX. század magyar felfogása a liberális gazdasági önzés túlkapásaival szemben – minden idegen behatás nélkül is – szükségesnek látja kidomborítani a szociális állam feladatkörét is, amely elv különben Magyarország alkotmányából sosem hiányzott s csupán az egyéniség szabad érvényesülését kidomborító negyvennyolcas törvényhozás homályosította el. E szociális állam feladatai a munka és a munkát végző munkás, nemkülönben a család jogainak megbecsülésében és tiszteletben tartásában nyilvánulnak meg s az állam segítő kezének erejét érezteti a gazdaságilag gyengébb, különösen a nemzet fennmaradása szempontjából értékes családokkal szemben.²

Még arra szeretnénk rámutatni, hogy véleményünk szerint a jogállam eszméjének érvényesülése egyáltalán nincs ellentétben a közigazgatás gazdaságosságának és eredményességének kérdésével. Közigazgatásunk bizonyos tekintetben reformokra szorul, hozzá kell igazodnia a folyton fejlődő élethez s ahogy a magángazdaság ki tudta kísérletezni azokat a módszereket, melyekkel gazdasági érvényesülését biztosítja, úgy ezek segítségével – természetesen a közigazgatás sajátos intézményeinek megfelelően – a közigazgatásnak is gyorsnak, eredményesnek, gazdaságosnak és szociálisnak kell lennie. Ezek azonban kevéssé alkotmányjogi kérdések, inkább a tisztviselői képzésnek és nevelésnek, nemkülönben az ügyintézés és számvitel technikájának kérdései s ha mégis alkotmányjogi kérdéseket érintenek, megvalósíthatók oly módon, hogy az alkotmánynak oly fontos feltételét alkotó alaki és anyagi jogfolytonosságban

² V. ö.: 1940: XXIII. t. c. és miniszteri indokolását.

törés ne álljon be és az sajátságos magyar módszerekkel történjék, a magyar szellem terméke legyen.

NEM ÁLL MÓDUNKBAN, hogy Egyed István kitűnő munkája második részének taglalásába is belebocsátkozunk, melyben az egyes alkotmányjogi intézményeket mutatja be, s természetszerűleg több szerepet juttat a tételes jognak is, bár itt is elegendő helyet kap az alkotmány szelleme. Nagyon értékes azonban a magyar alkotmány helyének kijelölése az alkotmányok rendszerében. A háború után keletkezett a weimari alkotmány és nyomában sok állam kapott új alkotmányt, melyek a liberális-demokrata világnézetnek voltak a megnyilatkozásai. A legutolsó másfél évtized újra az alkotmányok előkészítésének és alkotásának az ideje, de e kor már szakít az előbbi világszemlélettel s az olasz fasiszta alkotmány hatása alatt, majd a nemzeti szocializmus uralomrajutása következtében a tekintélyi vagy a totális rendszerek nyomát mutatják. A magyar alkotmány egyik szemléletnek sem áll szolgai módon a hatása alatt. A magyar gondolat kidomborítja a szociális állam követelményeit, de ez nem új alkotmányunk rendszerében, hanem ezer éven át számos nyomát találjuk. Halad egy erősebb központi kormányzat felé, széles hatáskört biztosít kormányának, megerősíti a kormányzónak, mint ideiglenes államfőnek a jogállását is, de mindezt az alkotmányosság szellemében teszi s a kormány kivételes hatalmát is csupán meghatározott időre és feltételek mellett biztosítja. A magyarság magyar módon, a magyar szellem megnyilvánulásának megfelelően alakítja állami életét, fogja végrehajtani a kétségkívül még szükséges reformokat, mert alkotmányunk nemzetünknek olyan hatalmas erkölcsi értéke, amelyet komoly szükség nélkül feláldoznunk nem szabad. Egyed István, a közjogász is erre tanítja nemzetét.

CSIZMADIA ANDOR